

Petar Đuza

Slikarstvo prizora i/ili slikarstvo prihoda

Domazluk

U većitoj borbi, nemilosrdnom međusobnom sukobu, kad bankrotiraju domazluci i atrofiraju ropski udovi - prebogati, pohlepni trbuh sve više raste i razmeće se, s argumentom da mu je takva uloga unapred sudbinski određena, bogomdana, pa samim tim i pobuna udova biva besmislena

Kad neko žargonski kaže: „puk’o je“, da su ga „uvrnuli“, da je „u čabru“, valja obratiti pažnju jer su ovi pojmovi osamdesetih prošlog veka, pa i danas, u najužoj vezi sa DOMAZLUKOM. Drugim rečima: *bankrot je*. Isti pojmovi vezani su, ne samo za običan svet, nego i za sudbine umetnika. Između umetnika njegovog dela i novca veza je duga i zamršena. Seže do onog trenutka kad se neko dosetio da umetnika pita: „koliko košta vaš rad?“. „Koliko cenite vaše delo?“, *želim da ga kupim*. Od kog vremena, dakle, od vremena kada je prvi put neko u istoriji postavio to ključno pitanje –“koliko košta“ od tog vremena seže to pitanje i do danas važi isti princip reciprociteta: umetni;ko delo-novac. Od tog vremena seže *domazluk*. Kada je tačno umetničko delo ujedno i veština umetnika u sticanja novca i veština upravljanja domazlukom istorija nije ostavila sasvim pouzdan trag. Ali, neke autentične primere ipak možemo pratiti zahvaljujući sačuvanim zapisima o kretanju novčanih tokova, bilo da su sačuvani od strane produktivnih i profitabilnih umetnika, bilo iz starostavnih anala protokola poreskih obveznika.

Domazluk prošlosti

Udovi protiv trbuha

Helenska politička demokratija, kažu, nije dovela i do ekonomske demokratije. Ekonomska demokratija bila je rezervisana samo za povlašćenu kastu. Dakle: aristokratiju po poreklu zamenila je aristokratija po novcu. Ono što neodoljivo podseća na sadašnje stanje stvari jeste upravo **selektivna ekonomija** koja je, kako navodi Arnold Hauzer, davala povlastice bogatima na račun robova. Onako je kako je oduvek bivalo, tako kazuje i jedna druga priča Miloša Crnjanskog.

Evo te priče:

U antičkom svetu je često dolazilo do građanskih ratova između plebsa i patricija, zelenaša u Rimu. Narod je dakle rešio, da se iseli, i utvrdi, na Aventinu. Na Aventinu se nalazila boginja Cerera, zaštitnica proletera u Rimu...narod, sirotinja, plebs-iselio se zato što je uvideo, da se ratovi Rima vode samo zato, što u ratu, oni, plebejci, ginu, a patriciji - kućici - kao oficiri predvode plebejce, da ginu. Proleterima je data smrt u ratu, date su im rane u ratu, a ratuju, da bi patriciji sačuvali svoje bogatstvo. Mišel Onfre piše da se Marko Aurelije 177. godine čudio kako- hrišćani, plebejci, mogu krenuti u smrt tako laka srca, dakle u rat. Plebejci su služili vojsku, umirali i ginuli u veselju i radosti, plaćali porez, a patriciji, su obećavali, mnogo, i lagali mnogo...

E, pa kako se završila ta pobuna na Aventinu? *Završila se time, što se narod mirno vratio u Rim. Jedan aristokrat-kažu-ispričao im je poučnu priču, pa su uvideli da mora, i dalje biti onako, kako je uvek bilo. Jednog danma - pričao im je taj patricije udovi ljudskog tela pobuniše se protiv trbuha, koji samo maklja, dok oni tegle i vuku. Međutim, posle su morali da uvide, da treba tako, da je to neizbežno, jer bi inače bez trbuha - da trbuha nema - skončali. Pa su se vratili u Rim i svoju bedu.* Da li je slučajna okolnost da se ovih dana odvija neviđena masovna pobuna nezadovoljnika pred bankaskim „patricijama“? Da li je bilo kakva sličnost sa navedenom pričom o patricijima i pobunjenim robovima savremena, aktuelizovana personifikacija? Slučajno ili ne? U suštini ovog neviđenog haosa je, u stvari, prekinuta čarolija, magija novca: ispražnjeno je ono prepuno bure (slika Viktora Dabrijela iz 1893. s buretom prepunim dolara). Grozna, neverovatna priča o trбуhu i udovima ličila je Crnjanskom, kako je zapisao, na smešnu bajku. Danas nije ni smešna ni bezazlena ni naivna. Dok svakim danom bivamo svedoci neminovnog globalnog monetarnog sloma-ova priča nije naivna nego je zastrašujuća. Kao da se ponovo pojavio duh neimenovanog patricije koji nas ponovo uverava u priču o trбуhu i udovima. Koji su to guverneri i bankarski lažni magovi novca koji je opljačkan i potrošen, koga više nema, kojima će osiromašeni plebs sadašnjice verovati? Odakle će, iz koje „Aladinove lampe“, globalističke bajke, doći taj duh „patricije“ oličen u u

najkrupnijim svetskim monetarnim korporacijama. Ponovo patriciji ubeđuju postmoderni plebs u neminovnu spregu, telesno beznadežnu vezu trbuha kome je suđeno da maklja i uživa, da pije, mrsi, uživa u gozbama, orgijama - i robujućih udova. Pobuna protiv bankarskih „patricija“ današnjeg sveta nije ništa drugo nego pobuna modernog plebsa . Ko li je danas taj mag, taj glagoljivi i govorljivi opsenar *patricije* koji će postmoderni plebs na početku 21. veka ponovo i na koji način ubediti u priču o udovima i truhu? U svom znamenitom delu H. Markuza kaže da se vešto porobljavanje usavršavao u svrhu vitalnih potreba i luksuza. Ovaj lanac ropstva se vremeo lagano i uporno birokratski *standardizovao* i širio na sve oblasti u industrijskom društvu koje je, od šezdesetih prošlog veka, *više cenila veštinu glave nego ruku, logičara radije nego radnika, nerve pre nego mišiće, navigatora, a ne manuelnog radnika, čoveka koji podržava radije nego izvršioca operacije*, itd. Zapravo, vidimo da se kroz svekoliku istoriju ljudskog roda **trbuh** uvek nalazi u povlašćenom položaju luksuznih pretenzija i pohlepe. Udovi se više ne naprežu, nisu na ceni, ali je u robovanje upregnuta *veština glave* - znanje je roba na tržištu, ima svoju cenu. Pomenuta Boginja Cerera, zaštitnica rimskih proletera, beskućnika nije nestala - ona se samo transformisala, kao u bajci, u dobru vilu koja sada nudi i deli moderno *ropstvo izobilja* kao kompenzaciju za ropstvo *veštine glave*

Škrtac Direr

Bivalo tako je tako. bivalo je i drugačije.

I oni besmrtnici koji su u domazluku štedro ekonomisali. Dobijali su groznicu i tresli se pred bankaskim šalterima.

Evo jedne takve priče:

Znameniti Albreht Direr pisao je, 1524. godine, opštinarima nimberškim, i molio ih da mu prime 1000 guldena na kamatu sa 50 guldena godišnje što je u današnje vreme uobičajena bankarska kamata od pet posto (na oročenih 100 evra banke daju kamatu do 5 %). Ali, problem nije samo u kamati, niti visini uloženi sredstava za traženu kamatu. Suština je u drastičnoj sličnosti i razlici između ondašnjih i današnjih ???ulagača u bankarske kamate. Direr je svaki trošak beležio sa *gorčinom i osećanjem za štedljivost* u kojem, kako navodi Veflin, *mu nema ravna*. O troškovnim računima naših, srpskih umetnika, nema nijedne dnevničke beleške. Pouzdano se zna da su prilično galantni, što će reći rasipnički, kafanski, boemski, ljudi. U navedenim beleškama škrtaca Direra, prilježnog i preciznog, proračunatog nemačkog umetnika, više nego je nego očigledna priča

o čvrstoj i neraskidivoj vezi i i sprezi između stomaka (rimskih patricija i ovih današnjih) i budelara, novčanika, između udova i guldena (recimo: evra), bankarskog konta, uloženog novca i kamatnih stopa. Renesansno bankarstvo održavalo je, za razliku od ovih sadašnjih, žive veze sa umetnicima. Bogati bankar Chigi postao je besmrtni jer je bio mecena Rafaela u čijoj se vili nalaze Rafaelove freske. Direr, znameniti slikar i grafičar, uz to i umetnik koji je imao, u porudžbinama, zavidan rejting, što znači da je bio bogato plaćen i nagrađen, piše molbu, dopis nimerškoj banci. Šalje neuobičajno obrazloženje - da bi sa svojom ženom, sa kojom biva svakim danom sve stariji, slabiji i nemoćniji, ipak imao za nuždu pristojan domazluk. Što će reći pristojan novčani, finansijski, izvor koji bi njemu, starijem i onemoćalom, i njegovoj ženi obezbedio materijalnu sigurnost. U daljem tekstu, Direr se u molbi, za navedenu bankarsku uslugu poziva na umetničke zasluge: *misli da je to zaslužio od grada - u kome nije za tih trideset godina, koliko je kod kuće sedeo, dobio rada ni za 500 guldena, od koje nije, opstalo, ni petina zarade - i tim pre što je ono malo svoje sirotinje, koja mu je bog zna kako gorka, zaradio kod knezova, velmoža i stranih ličnosti, tako da još ono što je od stranaca dobio troši u ovoj varoši.* Tako je bankarima pisao Albreht Direr, štedljiv i uplašeno štedljiv. Svaki trošak, izdatak, uredno je beležio pritom: *Danas sam izdao, danas sam potrošio toliko i toliko.* Bio je štedljiv u guldenima, rasipnik - u slikama gravurama i crtežima. *Rezove svojih otisaka (štampane grafike) on je menjao za stvari koje mu zamakoše za oko.* Drugim rečima, mogli ste kupiti i potkupiti čuvenog Direra, najpoznatijeg nemačkog umetnika 16. veka, za sitnu paru i kafanski trošak. Njegov domazluk se vremenom sve više tanjio. *Jedanput sam ručao sa svojom ženom. Dao sam 13 stuivera (20 stuivera 1 gulden) čurčiji, 1 stuiver za kožu. Dao sam 5 stuivera na kupku i na piće sa društvom... izgubio sam 7 stuivera na kocki, tri i po stuivera izgubih na kocki, dva stuivera dao berberinu Dao sam 2 stuivera za školjke, dao sam 2 guldena itd/. Kupio je Luterov traktat po ceni od 5 pfeninga, dao je 1 gulden i 10 pfeninga za brojanice od kedorovog drveta. Dao je 1 pfening za ubogog čoveka, 1 pfening za očenaš 1 pfening za funtu sveća. Ali ni njegova žena nije ponekad imala sreće: Na dan Sv. Martina, u Antverpenu, odsekoše mojoj ženi kesu u kojoj je imala 2 guldena...- navodi Miloš Crnjanski (**Tajna Albrehta Direra**). Ko bi mogao i pomisliti da se čuveni umetnik Direr, autor znamenitih gravira (*Vitez, Smrt i Đavo* i četiri jahača apokalipse i drugih remek-dela) pred šalterom bezličnih i odvratnih bankarskih činovnika povijao, u svojim molbama povijao nisko, najniže – kažu, bio je uplašeno štedljive naravi. Mora da su u tom njegovom poimanju materijalno-novčanog fokusa - *Đavo, smrt, Apokalipsa* - u stvari personifikacija bankrotstva, oskudice u novcu, što je značilo u to vreme, podjednako kao i danas-ropstvo.*

Reklo bi se: sjaj i beda: smisao nepredvidive i promenljive sudbine umetnika koja se vekovima ne menja. Iščitavajući, kao mlad umetnik, pre više decenija, Arnolda Hauzera, gotovo da sam bio potpuno zbunjen i sa čuđenjem zapazio koliko je insistirao ne nekim naizgled nevažnim i nespojivim detaljima i pojedinostima vezanim za socijalnu i ekomsku strukturu pojedinih velikih umetničkih centara u pojedinim epohama. Posebno je insistirao na broju pekara i mesara. Gotovo, za mene nepojmljivo pridavanje značaja ovim brojkama. Zašto bi, na primer, bilo važno za Firencu, Rim, Veneciju koliko je, tokom najplodnije renesanse, imala pekara mesara i drugih dućana? *Govori se da je oko 1560. g. u Antverpenu bilo tri stotine majstora koji su se bavili slikarstvom i grafičkim umetnostima, dok je u to doba grad imao svega 169 pekara i 78 mesara.* Huzer navodi da su umetnici rane renesanse i ekonomski na ravnoj nozi sa sitnoburžoaskim zanatlijom. Njihov položaj nije bio sjajan, ali ni sasvim nesiguran. Ni jedan umetnik još ne može da živi kao gospodin, ali, s druge strane, ne postoji ništa što bi se moglo smatrati umetničkim proleterjatom. Istina je da se u svojim poreskim prijavama umetnici neprestano žale na svoje teške novčane prilike. Hauzer, međutim, zaključuje da se takvi dokumenti ne mogu smatrati naročito pouzdanim istorijskim ??????izvorima. Kao primer navodi Mazača koji je tvrdio da nije bio u stanju da plati svog učenika, a pouzdano znamo da je umro u bedi i prezadužen. Po Vazariju, znameniti renesansni slikar Filippo Lipi nije mogao da kupi ni par čarapa, a Paopo Učelo se u starosti žali da nema ničega, da ne može da radi i da ima bolesnu ženu. Fra Anđeliko je od papske kirije primao 15 dukata mesečno u vreme kada se u Firenci, sa 300 dukata moglo živeti na velikoj nozi. I znameniti Leronardo, kao i Mikelandelo često se žale svojim pokroviteljima i mecenama da nisu dobili novac.

Društveni uspon umetnika i povoljniji socijalni status vidljiv je u poslednjoj četvrtini petnaestog veka, u Firenci se za fresku počinju plaćati srazmerno visoke cene. Filippo Lipi dobija za svoje freske u Santa Marija sopra Minerva u Rimu 2.000 zlatnih dukata, Mikelandelo za sliku na tavanici Sikstinske kapele dobija 3.000 dukata. Leonardo prima godišnju platu od 2.000 dukata (A. Hauzer). Renesansni genije Mikelađelo Buonaroti okusio je sjaj, bogatstvo i bedovanje, domazluka: žaleći se na dobranu starost, Mikelandelo se jada u pismu meceni Đovan Frančesku u Rimu: Nisam primio plate evo već je prošla godina, a borim se sa siromaštvom: suočavam se posve sam s neugodnostima, a one su tolike da me zaokupljaju više negoli umetnost...(pismo potiče iz 1525.).

Domazluk moderne umetnosti

Bure novca

Stoga, valja podsetiti na neke arhaične priče - o odavno zaboravljenom domazluku, ekonomiji domaćinstva koju personifikuju Roberta Douda sa novčanicama, sa likovima Likolna, Vinsenta van Goga i drugih, ali i ništa manje i ćurka na tanjiru Roja Lihtenštajna. Kao da nam je i danas potrebna slika vivisekcije domazluka. Krajem 19. veka 1893. Viktor Dabrijel naslikao je proketo i ukleto delo zvano *Novac za spaljivanje*. Slikao je novac - ni veće sreće, ni većeg prokletstva. Oni koje su već obznanili bankrot i oni koje su pred vratima pošasti bankrota zasigurno bi se u ovu sliku - s buradima punim dolarskih novčanica da je imaju - kleli i pred njom klečali kao pred svetom ikonom. Dok evro trese groznica, ova slika, na volšeban način, u očima onemoćalih nacionalnih i individualnih (porodičnih i najosetljivijih) ekonomija, (Grčka, Španija...ko je sledeći...?) svakako izaziva osećanje sete i podsećanja ne minula vremena svega nekoliko decenija tokom druge polovine prošlog veka lagodnog života, izobilja. Budi nadu da će neka imaginarna, tajanstvena, nepoznata, darežljivost napuniti i prepuniti njihovu ispražnjenu burad. Ali, u surovom svetu real-ekonomije, na žalost, to se ne dešava. Ta slika - *Novac za spaljivanje* - je, u stvari, bila, na šta autor, dok je slikao, nije ni pomišljao, rani prototip potonje manije, strasti prema dolaru, opsednutosti, pop-artista novcem. Dok su pop-art umetnici šezdesetih bili opsednuti kultom novca i slikali na svojim platnima, kao i njihov preteča slikar Dabrijel, burad punu dolara, (Roj Lihtenštajn, F. Heferton, R. Odout i drugi) dakle, kult finansijske moći i izobilja, njihove slavne preteče imale su različite finansijske sudbine. Svako na svoj način, u epohama u kojima su živeli, umetnici su na svoje delo gledali kroz novac. Drugim rečima, umetnik-proizvođač morao je da vodi računa i da upravlja vlastitim domazlukom. Likovna umetnost je participirala u u bonusu nacionalnih ekonomija od onog momenta kada je umetničko delo postalo u pravom vrednosnom smislu zamena za monetu. Što drugim rečima znači da je kupac mogao umetninu kupiti na tržištu, ali i po potrebi prodati ako bi mu porasla cena. Arnold Hauzer kaže da je u Holandiji 18-19. veka najveći komercijalni uspeh imala *sobna slika*, (štafelajska slika).

Umetnici su imali svoje životne i finansijske uspone i padove: neumerenost i oskudicu, izobilje i gladovanje - i svoj udeo u istoriji domazluka. Okusili su blagostanje i krizu. Evo novijih nedavnih socijalnih primera našeg vremena: svojevremeno, jedan poznati tiražni pisac i slikar, dobro plaćen, akcentom očajnika, javno se požalio, televizijskom auditorijumu, da nema para ni da plati prispele račune. Drugim rečima, da je njegov domazluk bankrotirao. Znam, umetnike koji su tražili socijalnu pomoć, znam umetnike koji su proćerdali ceo imetak. Živeli i umrli u najvećoj bedi, a ostvarili najvrednija umetnička dela. Na drugoj strani, znam umetnike koji su na kičerajskim pejzažima i mrtvim prirodama

zaradili kuće i palate. Jedna tiražna spisateljica se u oglasu, u najtiražnijem dnevnom listu, zahvaljuje Bogorodici jer je za sedam dana prodala 7.500 knjiga... kakav li je to moćan književni tajkun... I danas orijentalni, balkanski, palanački prizori moravskih pejzaža s ukusom crvenkaste ćeremidske krovinjare ukomponovane u baštinsko zelenilo prodaju se za stotinak evra. Nije loše. Može se zaraditi na ruralnom kičeraju. Tako se, da se razumemo, snalaze (mada to ne priznaju javno) i ozbiljni umetnici. Dovoljno da se preživi od danas do sutra. Neki su uspeli da na ovom kičeraju debelo profitiraju i steknu imetak, bogatstvo. Jedan moj prijatelj, istoričar umetnosti, svojevremeno ljutito je, 90-tih prošlog veka, prokomentarisao takav ruralističko-romantičarski obojen (seoska idila, zelena travica, poneki žbun i krošnja drveća, bela kućica, plavo nebo, žut odsjaj sunca. O komercionalizovanim nacionalnim epskim mitovima i legendama da i ne govorim) komercijalni trend – rekavši mi: “to nije *slikarstvo prizora* - to je slikarstvo prihoda“.

Dobar dan, gospodine Makijaveli. Dobrodošli u umetnost...novca u umetnosti...Kako da ne...zašto da ne... od nečeg se mora živeti.

Kako je i zašto Makijaveli danas ponovo aktuelan?

Otkud gospodin Makijaveli u današnjem vremenu kao živa prošlost u sadašnjosti?

Sve je više ljudi koji su štetni za društvo. Ali, korisni su za sebe. Po stručnim sposobnostima su na nuli. Sposobni su samo toliko koliko im je neophodno za sticanje lične koristi. Materijalne. Druga vrsta koristi, ili korisnosti izvan tog kruga koji se ograničava samo na njega lično, nema je od takvih ljudi, ili i ako je ima onda je beskorisna i neupotrebljiva. Uvek je bilo takvih. Ali su se, izveštili i još da bude gora stvar: umnožili. Tako da nivo opšte korisnosti opada. Dok nivo ličnog okorišćenja nesrazmerno i nekontrolisno raste. Za sebe sve. Drugima ništa. Pa ni to ništa neće dobiti, a kamoli nešto. Tako kreativnost nestaje. Tako se talenat u povelju ubija i gasne. Ali za umetnike i umetnost novac je i makijavelistički podsticaj i izazov. Međutim, nagi, goli, potpuno razgolićeni makijavelizam se tako razgolićen udobno udomio u svoju golotinju koja ga odaje, ali mu i pristaje. Pristaje mu i sram i blam mu godi. Tako su u današnjem vremenu “najnetalentovaniji“ oni koji su najplaćeniji. Najprofitabilniji, jer se i talenat prodaje i kupuje kao i svaka druga roba. Zar to nije rečit primer makijavelizma na delu? Svakako da jeste. Naravno, da se postmoderna umetnost prilagođava i modifikuje naprosto da bi opstala. Poseban tekst zavređuje ova neistražena, ili

samo uzgred pominjana tema. A zahteva prilježno i argumentovano prezentovanje i analiziranje modaliteta uticaja makijavelizma na umetnost. Pozitivnog i negativnog. Ko profitira na umetnosti i od umetnosti? Može li umetnik da naplati pravu cenu svog dela? Kada? Od koga? Na ovim pitanjima bez odgovora, a svakako egzistencijalnim i na primeru je funkcionalni makijavelizam savremene postmoderne dobi. Da nit - socijalno/umetnički seže i podalje, u minule vekove, navešćemo i druge primere. Vinsent van Gog u *Pismima bratu* kaže da *umreti možda nije tako teško kao živeti*. Nije teško razumeti ogorčenog i tragičnog slikara bez novca i stalnih i sigurnih prihoda. Da bi se ugodilo životu, lagodno živelo, potreban je novac. Van Gog za Parižane kaže da su *promenljivi i podmukli kao more*, da je *Pariz grad u kojem treba živeti crkavajući, i u kom dok napola ne ispustiš dušu, ne možeš ništa uraditi, pa i tada je pitanje...* Pariz je u njegovo vreme, kao i danas, bio raj za bogate i pakao za siromašne. Van Gog je, u prestonici kan-kana, zabave, bludničenja, raskoši, bogatstva - za života, za bedne pare, prodao svega nekoliko slika. Skončao u materijalnoj oskudici, očaju, bedi i, verovatno, nikad nije spoznao priču o trbuhu i udovima, o patricijima i plebsu. Da je čuo, možda bi to, u njegovom očaju, bila neka mučna uteha, ali ne i spas za njega. Njegova dela danas, na najvećim svetskim berzama umetnina, basnoslovno vrede.

Impresionisti i kolači

Socijalna istorija umetnosti je, za umetnika isto toliko istorija pozamašnih novčanih zarada, debeleog konta na bankarskim računima koliko i bankrota. I crno i belo. I neumereno rasipništvo i očajanje. Bogatstvo i siromaštvo. I kraljevski prebogate trpeze i kontejneri neprestano su se smenjivali. U tom velikom i nikad dorečenom rasponu i prohtevima usta, creva, stomaka i sudbina umetnika vaspostavljena je nenapisana enciklopedija najčudnijih i najžešćih biografija imovinskog statusa i materijalnog statusa. Za istoriju umetnosti, tako je, recimo, više zaslužan i više je uradio, za vreme početne vladavine impresionizma (dok još behu od strane javne kritike osporavani, ismejavani, nipodaštavani) dobri poslatičar Mirer nego sve skupa, na gomilu sabrani, pariški moćni i bogati. Zvanične pariške akademije, galerije i muzeji odbacivali dela impresionista. Iz raskošnih uredničkih fotelja zvanična umetnička kritika je prezrivo i žestoko napadala siromašne, nepriznate mlade, uklete, impresioniste - *ti mladi bezobraznici imaju četke za cipele umetso kičica...teško je reći da li su tvorci slika umno bolesni ili se nadaju da će se proslaviti svojom drskošću*. Tako je

pisala pariška štampa, ona ista koja će ih samo nekoliko decenija kasnije slaviti i uzdizati do nebesa. A skromni pariški poslastičar po imenu MIRER , koji nije imao vremena, nije imao kad da se umetnički obrazuje jer je sav svoj život posvetio ljubavlju prema kolačima, spravljanju čudesnih recepata, celog života nadvijen nad pekarskom pećnicom, bio je, kako pokazuje istorija, ne samo najbolji kolač-majstor poslastičar svog vremena nego i najtalentovaniji umetnički prorok tadašnjeg Pariza i impresionističke umetnosti. Prepoznao ih je mnogo pre nego što su postali priznati i slavni. Bio je najvidovitiji mecena. Donator siromašnih, ogladnelih usta impresionista. Svoju ljubav prema kolačima, taj nepriznati donator-poslastičar Mirer, *davao je kolače nepriznatim impresionistima*. S njegovim kolačima oni izgladneli bili su sitiji. I tako povremeno odvracani od melanholije, šokantne surove svakodnevnice, depresije, razočarenja, samoubilačkih nagona i čega sve ne. Kad je je jedan veliki znalac umetnosti tog doba, Zola, u Sezanovom geniju video i prepoznao obrise netalesovanog slikara (kakve li greške), pariški poslastičar Mirer je, puneći izgladnele stomake mladih impresionista, koji su slikali strasno i neprekidno, do iznemoglosti, opovrgao jednog čuvenog pisca i intelektualca kao što je bio Emil Zola. Tom poslastičaru Mireru, koji je hranio najslavnije impresioniste, nikad nije nije odati priznanje.

Prodavac likovnog materijala Tangi bio je još jedan vidovnjak svog vremena. Ukletim, siromašnim, još neafirmisanim, nepriznatim impresionistima davao je boje, četke, platna, špahtle na veresiju. *Jučer sam video Tangija, i stavio je u izlog jedno platno koje sam upravo uradio ...* pisao je Vinsent van Gog bratu Teu. *Osetivši na svojoj koži da je lakše umreti nego živeti za umetnost*, van Gog je za života uspeo da proda samo jednu svoju sliku. Neki kažu tri. Ali, slikarski materijal za umetnike bio je isto toliko važan kao i Mirerovi kolači. U tome i jeste suština socijalne istorije umetnosti. U daljem tekstu ogleda pisma predočeno je koliko je za umetnika bio važan problem nabavke slikarskog materijala: *Bilo mi je žao što nisam poručio boje od čiča-Tangija...premda u tome nemam ni najmanje prednosti, ali to je jedan tako zabavan čičica i ja još uvek često mislim na njega. Nemoj zaboraviti da ga pozdraviš s moje strane kad ga vidiš i reci mu da ako želi slike za svoj izlog, dobiće ovdašnje i to one najbolje* - poručije Vinsent van Gog, iz Arla, maja 1888. bratu Teu. Poeta i slikar, poznati boem, Đura Jakšić isplaćuje svoje kafanske račune slikama. Devedesetih prošlog veka, njegov portret u vreme najveće, neviđene inflacije srpske monete dospeo je dvaput na novčanicu u apoenima prvo od 20 dinara, a potom od 5.000.000.000. (pet milijardi) tadašnjih dinara. Ta novčanica, nakon izlaska iz poznate beogradske topčiderske štamparije

novca, već sutradan bila je obezvređena. Ništa se za nju nije moglo kupiti. Ništa nije vredela.

Sudbine novca, kao i ljudske sudbine, odvajkad su bile povezane, čudne i neizvesne. Ponekad se od magle novac stvara-što znači: em - moć, em - bogatstvo, em - društveni status i uticaj. A kada se desi da se stečeni novac izgubi, ceo domazluk, imetak, pretvori u prah, ponovo pretvori u maglu to je - noćna mora, depresija, razdražljivost, tragični ishod bedovanja, siromaštvo. 60-tih prošlog veka ljudi su prihvatili stanje *udobnog ropstva*. Proizvodnja i prodaja *magle* im je donosila ozbiljne novčane prihode. Kako se i na kojim osnovama to ugodno ropstvo postvarivalo i konstituisalo prilično plastično opisao je i definisao H. Markuze kada je, polovinom prošlog veka, konstatovao da savremeno društvo kombinuje ropstvo i obećano izobilje, tako da *vrhunsko obećanje postojećeg društva jeste sve konformniji život za sve veći broj ljudi (...) Brutalnost kojom su uključeni u dani tok oni čiji je život pakao društva izobilja, podseća na određenu praksu srednjeg veka i početka novog veka. Potrebu za liberalizacijom drugih manje nepriviligovanih, zbrinjava društvo tako što zadovoljava potrebe. Usled toga je - kaže Markuze - ropstvo ugodno, a možda čak i neprimetno* (Herbert Markuze - *Čovek jedne dimenzije*).

Priča o udovima i truhu aristokratije, patricijima i pobunjenim robovima-proleterima, boginji Cereri, zaštitnici robova, na rimskom brdu Aventinu ponovo je, danas, aktuelna, ali je samo valja prepoznati. Da li je današnji Aventin: pobuna u Atini, Rimu, Londonu, Njujorku (*Okupirajmo Volstrit*). Slute li učestale pobune početak kraja dosadašnje moćne finansijske imperije globalizma? Sluti li se gvozdena ruka monetarnog i finansijskog globalističkog sistema, koja primorava na dužničko ropstvo

Pa kakve veze ima: mogući globani finansijski slom, bankroti banaka i država sa buretom noca Viktora Dabrijela, pop-art umetnikom R. Lihtenštajnom, tragičnim van Gogom, štedljivim Albrehtom Direrom i drugim umetnicima. I ima i nema. Bure dolarskih novčanica sada je samo san siromašnih. Domazluk propada usred finansijske patologije. Političari obećavaju i varaju, a ekonomisti veruju, nemilosrdno, samo u jedno: oholi profit i dobit po svaku cenu. *Ugodno ropstvo* (H. Markuze) poprima oblike monstruoznog preobraćanja u **dužničko ropstvo**. da li je dužničko ropstvo usud-sudbina? Postmoderno društvo, kroz dužničko ropstvo pravi rimejk „patricija“ i „plebsa“ našeg vremena. Sada, kada smo svi *u čabru*, dužnički robovi, kome je suđeno da ispriča novu *poučnu priču* o truhu (svi hoćemo da budemo trbusi, stomaci, stomačine) i udovima u koju će **dužnički robovi** poverovati? Kome? Koja naivna postmoderna Cerera, zaštitnica

svekolikog bankarskog roblja, će poverovati u tu onomatopeju? Izgleda da je neophodna ponovna obnova domazluka.

Nesumnivo je da dela umetnika postižu basnoslovne cene tek nekoliko decenija nakon njihove smrti i to takve cene od kojih bi im se, da su živi, zavrtele u glavi. Njihova dela dosežući nezamislive cifre na taj način postaju i zamena, ili bolje reći, alternativna novčana moneta. U ovim nesigurnim vremenima, kada je nastupila epoha globalne ekonomske nesigurnosti, dela znamenitih umetnika ponovno su na ceni. Njihova cena na tržištu novca nikad neće biti obezvređena. U tome i jeste ona duboka i vekovima neraskidiva veza između umetnosti, stomaka i novca.

Umesto Zaključka

Smrt umetnika se isplati i naplati

Gustav Klimt, na raskrsnici 19. i 20. veka važio je, kao *alpski Henri Miler za razvratnika i rasipnika talenta*. Apologet erotske književnosti prošlog veka Henri Miler i slikar strasti moderne Gustav Klimt slavljani su u *stvaralačkom izgnanstvu*. Kod kuće su osporavani, napadani i zabranjivani. Krajem 70-tih prošlog veka u jednoj bečkoj antikvarnici nuđena je kartonska kutija sa skicama Gustava Klimta za 9.000 šilinga (oko 650 evra). Skice su potom prodavane po stotinak hiljada evra. Slika *Dvorac Kamer* koju je 1959. kupila galeristkinja Džej Karin za 4.000 dolara, na "Kristijevoj" aukciji 1997. prodana je za 19 miliona eura.

Na osnovu informaciju novinske agencije AP, kako je preneo Tanjug, Van Gogova slika *Pogled na bolnicu i crkvu San Remi*, početkom 2012. god. prodana je, na aukciji, za neverovatnih 16 miliona dolara. Slika je pripadala filmskoj divi Elizabet Tejlor, koja je za života sakupila značajnu kolekciju slika 19. i 20. veka između ostalih i radove Edgara Degaa i Ogista Renoara. Holivudska legenda. Umrta je bogata i slavna u 79. godini. Nakon smrti, kolekcija umetničkih dela iz njene zaostavštine "Kristi" je na aukciju stavio sve što joj je pripadalo, kao i Van Gogovu sliku koja je dostigla ovu basnoslovnu cenu.

Kolekcionar umetničkih dela Endi Fildis koji je na jednoj garažnoj rasprodaji u SAD kupio zbirku crteža otkrio je među njima i rad naznačajnijeg pop umetnika Endija Vorhola. Za crteže je platio svega 5 dolara - za pet crteža na rasprodaji u Las Vegasu 2010. godine. Kada je odlučio da urami jedan od crteža otkrio je sakriveni crtež ispod njega za koji se ispostavilo da je Vorholov, koji je uradio kad je imao 10 godina i koji je procenjen na dva miliona funti. Vorholovi printovi se, inače prodaju, na aukcijama po basnoslovnim cenama. Njegov prvi autoportret je 2011. prodat za 384 miliona dolara (kako navodi *Bi-Bi-Si*, a prenosi beogradska Politika).

Slika Endija Vorhola *Dupli Elvis* prodata je nedavno za 37 miliona dolara. Vorholov portret Elvisa Prislija procenjen je na 30-50 miliona dolara. Rekordnu cenu drži Vorholova slika *Zelena saobraćajna nesreća-zelena kola u plamenu* koja je 2007. prodata za 71,17 miliona dolara.

Legende uz fotografije:

1. Viktor Dabrijel: *Novac za spaljivanje*
3. Robert Doud: *Vinsent van Gog na novčanici od 10 \$*
4. *Ćurka u tanjiru*, Roja Lihtenštajna

PR

DIOGEN pro kultura

<http://diogen.weebly.com>